

SINDICATUL MUNCITORILOR DE PORT – I.E.P. M.T.TC. (FOST „DEZROBIREA”)

*Dr. Constantin CHERAMIDOGLU**

Portul Constanța a atras un mare număr de muncitori, unii dintre ei stabili iar alții sezonieri, care depindeau de posibilitatea găsirii unor munci ocazionale, multă vreme nereglementate corespunzător. Cea mai numeroasă categorie a lucrătorilor portuari o constituiau docherii (sau hamalii), care erau de mai multe feluri: vaporeni, lopătari, rujari, chereștegi, etc., în funcție de specificul activității. În general erau localnici, dar atunci când activitatea se intensifica în port, erau angajați și muncitori flotanți, sosiți din porturile dunărene sau din diverse locuri ale țării. Activitatea se desfășura pe baza unui contract colectiv de muncă, valabil în tot portul respectiv. Condițiile de muncă din porturi erau grele, lipseau sculele și utilajele necesare; în afară de aceasta, munca în port nu era continuă. Astfel, erau zile când se lucra 10-14 ore, pentru a se termina de operat un vapor și zile când nu era de lucru suficient pentru toți muncitorii portuari. Echipile de docheri erau conduse de vătăfi, care coordonau lucrul și încheiau contractele cu patronii. Acești vătăfi au fost, de cele mai multe ori, adevărați exploatare ai docherilor și în presa vremii se regăsesc deseori proteste ale docherilor sau relatări ale proceselor ce vizau pe acești conducători de muncă.

În portul Constanța, în primii ani de după război existau două sindicate ale hamalilor, “Roșu” și “Galben”, autorizate să efectueze lucrul în port; din acest motiv apăreau dese conflicte între reprezentanții muncitorilor și cei ai agențiilor din port, datorită tarifelor mari solicitate pentru operațiunile efectuate, conflicte ce se încheiau doar prin intervenția Inspectoratului Muncii, din Constanța.

Sindicatul “Principele Mihai” al muncitorilor din portul Constanța a obținut personalitatea juridică la 30 martie 1925, prin hotărârea tribunalului Constanța. Inițial sediul a fost în strada C. Argetoianu nr. 4, dar apoi s-a mutat pe strada Lascăr Catargi în palatul unde își avea sediul și agenția de vapoare “Embiricos”. Faptul ca doar 51 din cei 130 de membrii înscriși își plăteau cotizația, a dus la organizarea unei adunări generale în septembrie 1928, prin care cei ce nu plățiseră erau excluși ; dar acești din urmă au organizat la rândul lor o altă adunare, cu cei nemulțumiți de conducerea sindicatului, provocând scindarea organizației¹.

*Asociația Arhiviștilor și Prietenilor Arhivelor „Ovidius” Constanța.

La 12 octombrie 1927 Judecătoria de Ocol din Constanța recunoștea calitatea de persoană juridică pentru Sindicatul Lucrătorilor Manuali din portul Constanța, cu sediul în strada Smârdan nr. 7. El se constituise în baza unui statut al Uniunii muncitorilor manuali și căruțași din porturile României, organizație ce își avea sediul la Galați, și la care noul sindicat a devenit membru. Documentul în 47 de puncte afirma că uniunea își propunea să acționeze pentru “promovarea intereselor muncitorești și stimularea spiritului de solidaritate”. La acea vreme sindicatul acesta din port avea 86 de membrii. Pe de altă parte însă sindicatul de atunci avea mai mult un scop lucrativ, urmărind să asigure de muncă pentru membrii săi, implicându-se direct în contractarea operațiunilor de descărcare a vagoanelor, sau vapoarelor. De aici și specificul arhivei produse în acei ani de sindicatul docherilor din port. Atunci când un controlor al Inspectoratului Muncii ajunge să verifice activitatea acestui sindicat, el va nota între altele că “arhiva sindicatului se compune din 32 liste de plată a muncitorilor membrii din sindicat care au muncit la descărcarea de vapoare. Aceste liste sunt așezate într-o mapă necusute”².

La 1 februarie 1928 era recunoscut de tribunal și Sindicatul “Mihail Eminescu” al muncitorilor din portul Constanța, cu sediul în strada Pescari nr. 2, ce își propunea să activeze pentru “ridicarea stării morale și materiale a muncitorilor din portul Constanța”. La sfârșitul anului 1929 sindicatul acesta cuprindea 319 membrii activi, față de doar 188 la înființare. Controlorul ce verificase activitatea sindicatului “Mihail Eminescu” nota: “în cursul anului 1929 s-au ținut 15 ședințe de comitet care s-au ocupat de organizarea și bunul mers al sindicatului, 15 ședințe de breaslă când li s-au adus la cunoștință muncitorilor evenimentele ivite în legătură cu munca de port. Sindicatul a mai organizat 8 mari întruniri la care au luat parte toți muncitorii de port cât și opinia publică și la care s-a protestat contra vâtafilor din port”³.

În anul 1931 apare Legea pentru organizarea muncii în porturi, în baza căreia munca în porturi urma să fie efectuată “numai de către muncitorii permanenți, înscriși la căpitănia portului, pe baza principiului de rotație, (...) încât toți muncitorii să obțină de lucru în mod egal”. În fiecare port s-a instituit o comisie a muncii, în care muncitorii aveau doi reprezentanți, ca și patronii, și din care mai făceau parte, un membru din

¹ Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale, Fond Inspectoratul Muncii Constanța, dosar 17/1929, f. 30.

² *Ibidem*, dosar 16/1927, f. 17.

³ *Ibidem*, dosar 17/1929, ff. 17-20.

partea Inspectoratului muncii și unul din partea Căpitaniei portului, dar cu vot consultativ. Condițiile de muncă și tarifele au fost uniformizate, pentru aceleași categorii de muncitori, după specialități.

Înainte de apariția legii de organizare a muncii în porturi, în portul Constanța erau mai multe organizații sindicale ale docherilor: sindicatele “Muncitorii manuali”, “Principele Mihai”, “Ardealul”, “Dreptatea”, “Principesa Elena”, etc. În anul 1932 se încearcă întărirea mișcării sindicale, prin fuzionarea sindicatelor “Docherii manuali” și “Mihai Eminescu”, luând astfel naștere, pentru o scurtă vreme, sindicatul “Unirea”, ce își propunea să obțină un nou contract colectiv de muncă, favorabil muncitorilor. În anul 1938 muncitorii portului Constanța erau împărțiți astfel, pe domenii de activitate: la magazii și platforme 180, vaporeni 272, la cereale 74, la cherestea 134, căruțași 74, la petrol 28 și rujari 106, deci un total de 868 muncitori permanenți. Reglementarea muncii în porturi nu avea cum să mulțumească toate părțile implicate în această activitate, interesele lor fiind divergente în multe privințe, dar era un pas înainte. Despre conflictele dintre acești contractori de muncă și conducători de sindicate în același timp, ce au însoțit activitatea de operare a vaselor în portul Constanța în perioada interbelică se pot afla multe consultând fondul de arhivă Inspectoratul Muncii Constanța, dar și presa vremii. Arhiva sindicatului din acea vreme este foarte redusă și se referă cu precădere la activitatea sportivă și socială a membrilor săi.

La 19 iunie 1945 Judecătoria Urbană Constanța admitea cererea de înscriere în registrul special de sindicate și hotăra acordarea funcționării cu personalitate juridică, sindicatului denumit “Sindicatul Muncitorilor de Port Constanța”, ce își avea sediul în str. Petru Rareș nr. 2. Tabelul nominal anexat la dosar cuprindea 281 de persoane considerate membri fondatori ai sindicatului, având ca președinte pe Rusu Nicolae. Conform Statutului său, sindicatul avea ca scop: servirea intereselor economice și culturale ale membrilor săi, dezvoltarea sentimentului de solidaritate între ei, sprijinirea “năzuințelor și revendicărilor lor care tind la îmbunătățirea condițiilor de muncă și salarizare”, dar și “dezvoltarea cunoștințelor profesionale, culturale și sociale între membrii săi”. Ultimul punct avea în vedere “lupta hotărâtă de apărare a tuturor intereselor și revendicărilor membrilor săi și a întregii clase muncitoare”. Pentru eficientizarea acțiunilor sale sindicatul se afilia la Uniunea porturi și transporturi din România, a mișcării sindicale.

La 17 iunie 1948 avea loc o ședință extraordinară a comitetelor de întreprinderi, de secții și a diverselor sindicate ale muncitorilor din port, ce a avut ca urmare alegerea comitetului central al sindicatului Unit al

muncitorilor de port și Transport Constanța. Ca urmare, sindicatele vechi (Marinari comerciali, P.C.A., Transporturi) și-au încetat activitatea și au fost radiate din registrul judecătoriei urbane și înlocuite cu Sindicatul Unit al Muncitorilor de Port și Transport⁴.

Informațiile prezente în documentele acestui fond de arhivă se pot împărți în câteva domenii de interes; unele sunt necesare pentru cei ce studiază evoluția mișcării muncitorești, subiect abandonat după 1989, în loc să fie analizat corect, fără influențele perturbatoare din alte vremuri; altele se leagă de activitatea din portul Constanța, la un moment dat principalul pol economic al orașului. Nici activitatea flotei comerciale nu poate fi studiată fără a apela la aceste documente de arhivă, după cum nici unele aspecte ale vieții sportive și cultural-artistice ale locuitorilor orașului, în anii socialismului.

Desigur cele mai multe dosare cuprind documentele specifice activităților sindicale: procese verbale ale ședințelor de dări de seamă și alegeri, hotărârile ședințelor de comitete, conferințele, etc. Ca o caracteristică a epocii sunt prezente chemările la întrecere socialistă între diferite fabrici, uzine, etc., documentele privind organizarea muncii, contractele colective de muncă, dar și propunerile de îmbunătățire a condițiilor de muncă și chiar inovațiile realizate. Se găsesc date despre locuințele muncitorilor, criteriile de repartizare a acestora, dar și despre azilul de noapte în care locuiau cei din alte localități.

Multe documente se referă la sărbătorirea unor zile festive, cele mai multe specifice aceluși regim (1 Mai, 23 August, Ziua Republicii, dar și aniversarea lui Stalin) astfel că se poate reconstitui imaginea orașului în acele zile, rolul fiecărui grup de participanți la demonstrații, ținutele purtate, aspectul carelor alegorice și chiar lozincile ce se rosteau cu acel prilej. Interesante sunt informațiile despre serbarea pomului de iarnă și implicarea sindicatului în aceste evenimente. Nu lipsesc nici datele despre organizarea petrecerilor muncitorești (așa-numitele chermeze) dar și a celor de la restaurantele mari, inclusiv repertoriul formațiilor ce urmau să cânte acolo de revelion.

Activitatea sportivă a membrilor de sindicat este foarte bine documentată și chiar din anii '30 ai secolului trecut. Aflăm astfel despre echipa de fotbal a Serviciului Porturilor Maritime, jucători, antrenori și problemele lor materiale sau specifice relațiilor cu federația. La fel despre secția de box, ce a avut o activitate intensă în primii ani postbelici. Vedem astfel cum s-au expropriat terenurile pentru construirea bazei sportive, lipsa echipamentelor adecvate, hrana sportivilor, conflictele cu

⁴ Fond Judecătoria Urbană Constanța, dosar 411/ 1945, *Passim*.

antrenorii, etc. dar și cum se punea problema sportului în documentele de partid ale vremii, modul de organizare a diverselor competiții sportive. Alte dosare conțin informații despre modul cum era reflectată activitatea sportivă în presa locală și centrală, sau despre importanța acordată mișcării sportive feminine.

Propaganda poate constitui un subiect interesant de cercetare, având în vedere marea cantitate de documente referitoare la politica partidului comunist în diverse domenii de activitate. Pe de altă parte există materiale redactate la centru ce urmau a fi prelucrate în masa sindicaliştilor, dar și instrucțiuni privind acțiuni de propagandă în rândul marinarilor străini sosiți în portul Constanța. Amintim tot aici documentele ce vorbesc despre stația de radio-amplificare și programul emisiunilor transmise, dar și despre liste cu publicațiile retrase din circulație. Și tot în legătură cu propaganda, remarcăm documentele legate de gazeta de perete, dar și cele despre brigăzile de agitație, a căror activitate este bine reflectată în corespondența păstrată.

Spre deosebire de documentele provenind de la autoritățile statului sau de la firmele comerciale ce acționau în portul Constanța, cele aflate în arhiva sindicatului cuprind și alte genuri de documente, (cereri, memorii, reclamații), ce sunt lipsite de autocenzura oficială și ne ajută să înțelegem greutățile traiului cotidian și regimul de muncă din port. Avem informații despre modul de distribuire a cartelelor pentru alimente și lemne, pânzeturi, etc., din perioada raționalizării consumurilor, precum și despre organizarea de economate menite să asigure minimum de alimente necesare lucrătorilor. Alte documente oferă informații despre furturile din vapoare și din vagoane, alcoolismul în rândul lucrătorilor, absențele nemotivate și în general indisciplina muncitorilor.

Foarte bine este documentată activitatea echipelor de control obștesc, alcătuite din muncitori din port, trimiși pe teren să verifice lipsurile din comerțul socialist, mai ales în unitățile de alimentație publică.

Greutățile muncii din port, apar din documentele ce cuprind propunerile acestora pentru mecanizarea unor operațiuni, sporirea securității în muncă, dar și din relatarea accidentelor de muncă și mai ales din rapoartele trimestriale privind morbiditatea la locul de muncă.

Alte dosare cuprind corespondența referitoare la înființarea și funcționarea teatrului muncitoresc, a mișcării de teatru amator, dar și despre spectacolele de la teatrul de Stat la care erau invitați sindicalistii. Tot din corespondența păstrată aflăm de relațiile sindicatului portuar cu alte organizații locale de la Apărarea Patriotică, Uniunea Tineretului Progresist, Comunitatea Evreilor, A.R.L.U.S. sau Asociația Româno-

Iugoslavă, Asociația Româno- Bulgară, despre a căror activitate informațiile sunt destul de rare.

Sunt documente ce prezintă date interesante despre activitatea de la școlile de cadre pentru mișcarea sindicală, dar și despre universitățile muncitorești, o caracteristică a acelor vremuri, când partidul comunist căuta să-și formeze cadrele necesare, recrutând doar din mediul muncitoresc. Alte informații se referă la pregătirea marinarilor la Școala tehnică medie de marină. Cine este interesat de situația femeilor în acea vreme poate găsi informații interesante în documentele acestui fond; nu doar despre activitatea comisiilor de femei, dar și despre condițiile de muncă, sportul feminin sau modul de sărbătorire a Zilei Femeii. Nici propaganda de partid nu ocolea subiectul, astfel că vedem un material despre “respectul față de femeie”, ce trebuia prelucrat cu sindicaliștii; ca o informație, în acel an 1958 în portul Constanța lucrau 312 femei.

Documentele referitoare la analiza muncii expun realitatea nefardată a epocii, problemele cu care se confruntau cei responsabili de exploatarea flotei maritime. Iată o concluzie a comitetului sindical la jumătatea anului 1962: “Navele noi ieșite din construcție sunt predate pentru exploatare cu defecțiuni care le scot din exploatare pentru multe zile, ne produc neîndeplinirea sarcinilor de plan, ne provoacă cheltuieli mai mari decât cele prevăzute și ne discreditează pe piața navlurilor, fiindcă nu mai oferim garanția că vom preda mărfurile la termenele contractuale”. Iar exemplul următor este edificator: “din cele 7 nave predate de Șantierul Naval Galați cinci au avut defecțiuni la elici în plină mare, care în afară că au provocat multe zile de întârziere și ne-au afectat realizările bune la plan, puteau duce chiar la pierderea navelor dacă marea ar fi fost montată sau nava ar fi navigat prin locuri periculoase”⁵.

Alte aspecte ale diverselor activități se regăsesc în documentele fondului și au fost evidențiate în inventar pentru a putea fi regăsite de cei interesați. Amintim câteva în acest sens: prețurile de la o vulcanizare particulară din Constanța anului 1948; activitatea personalului de la farul Tuzla; trimiterea salariaților în stațiuni balneare și de odihnă; organizarea de excursii pentru sindicaliști, caravanele culturale la sate, etc.

Documentele referitoare la activitatea flotei comerciale maritime sunt de fapt cea mai mare surpriză pentru cel ce se apropie prima dată de acest fond de arhivă. Faptul că la acea dată flota comercială nu se separase de restul activităților portuare a făcut ca în arhiva sindicatului portuar să se regăsească documentele legate de grupele sindicale ce fiițau la bordul fiecărei nave, fie ea navă portuară sau vas de cursă

⁵ Sindicatul Dezrobirea, dosar 219/1963, ff. 40, 41.

lungă. Se păstrează astfel registrele cu procesele verbale ale ședințelor comitetelor de la bordul vaselor, listele de echipaj, rapoartele întocmite în urma călătoriilor, corespondența privind aprovizionarea vaselor, dar și alimentarea echipajelor și chiar liste cu ce mărfuri puteau cumpăra din porturile străine marinarii de pe nava “Transilvania”.

Istoria presei locale și nu numai, se poate îmbogăți prin datele cuprinse în această arhivă. Amintim despre statisticile cu presa distribuită în port, listele de corespondenți de presă, cumpărarea de reviste pentru muncitori, apariția ziarului “de fabrică” *Portul Constanța* și a publicației satirice *Moș Parâmă*. Deseori s-a purtat corespondența cu redacțiile ziarelor centrale care, în opinia sindicaliștilor constănțeni, relatau deformat despre realitățile de la Constanța, indiferent dacă era vorba de activitatea de producție sau de cea sportivă, în care erau implicații membrii sindicatului “Dezrobirea”.

Acest fond de arhivă a fost preluat la Arhivele Naționale în luna aprilie a anului 1989, cu inventarul de predare alcătuit de creator. Inventarul arhivistic a fost realizat în anul 2019, menținând pe cât posibil ordonarea realizată de creatorul de fond și fără a se elimina din dosare documentele cu valoare redusă aflate în cantități mari, precum buletinele de vot de la alegerile sindicale. Introducerea acestor documente în circuitul informațiilor completează lacune din diverse domenii ale cercetării științifice, fie că vorbim aici de cei interesați de activitatea economică din portul Constanța, de evoluția flotei maritime în perioada postbelică, sau de aspecte ale vieții politice, sociale și culturale, caracteristice pentru o bună parte din populația activă a orașului Constanța din anii 1945-1970.

THE TRADE UNION OF THE HARBOR WORKERS

The archive fund presented was created by the workers' union in the port of Constanta between 1934-1970. Documents contain useful information for those interested in the history of Constanța port, but also of the Romanian maritime fleet. There is also information about the sport movement, about the social life of that age. Other documents provide information on port work, workers' dissatisfaction and political activity.